

Организации Объединенных Наций good governance (эффективное управление) и методикам его оценивания, что может иметь практическую ценность для Украины.

Ключевые слова: права человека, информация, доступ к информации, свобода слова, гражданское общество, эффективное управление, прогресс.

Kostenko O. Role of human rights in the field of circulation of information in functioning and development of civil society

In this article are shown the problems of interdependence of effective realization of human rights in the field of circulation of information (freedom of speech, access to information, freedom of idea etc) and progressive development of civil society - both in Ukraine and in foreign countries. An author is briefly clarifies the basic paradigms of understanding of the phenomenon of «civil society» and difference of approaches of the different states to adjusting of the above-mentioned types of human rights. As confirmation of theoretical hypothesis, on the example of practical experience of such states as Japan, Mexico, South-African republic, USA, Ukraine, clear correlation of the state of access to information and level of development of civil society is demonstrated. Also in the article it was paid attention to UN's modern conception «good governance» and methodologies of its evaluation what can has a practical value for Ukraine

Key words: human rights, information, access to information, freedom of speech, civil society, good governance, progress.

УДК 340

*Сергій Петрович Коталейчук,
доцент кафедри загально-правових дисциплін
Інституту кримінально-виконавчої служби,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД В УКРАЇНІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

В умовах глибокої соціально-економічної та політичної кризи, яка сьогодні впливає на всі сфери суспільного життя в Україні, існує величезний розрив між декларативно закріпленими в законодавстві України правами людини і громадянина та реальною й ефективною можливістю їхнього захисту в судовому порядку.

Метою статті не є аналіз практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) як останньої інстанції, оскільки різні аспекти діяльності цього суду досліджували такі науковці, як, зокрема: М. Буроменський, В. Буткевич, В. Денисов, В. Забігайло, В. Мармазов, В. Муравйов, Л. Заблоцька, П. Рабинович, С. Шевчук та інші, а спроба дати відповідь на запитання в аспекті дотримання базового принципу права на справедливий і неупереджений суд: що змінить прийнятий Верховною Радою України Закон № 192-VIII «Про забезпечення права на справедливий суд»?

Ключовим питанням для більшості суб'єктів права, які звертаються до суду, є не просто процесуальна можливість подачі, наприклад, у порядку позовного провадження, цивільного позову відповідно до ст. 3 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [1, с. 4], а більш значуща можливість реально захистити своє порушене право в судах, будучи впевненим у справедливому, неупередженому розгляді та ухваленіму рішенні.

Право на справедливий суд і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі – це право особи, яке закріплене у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [2].

Реалії сьогодення змушують шукати відповідь на запитання: наскільки ж дієвим із точки зору українських реалій є механізм захисту порушеного права та можливість його відновлення, якщо це можливо, в сучасній Україні?

Даючи відповідь на поставлене запитання, спробуємо здійснити правовий аналіз змісту прийнятого Верховною Радою України Закону України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII «Про забезпечення права на справедливий суд» (далі – Закон) [3], шляхом відповіді на основні питання: чи здатен він підвищити національні стандарти судоустрою і судочинства та забезпечити право людини і громадянина на справедливий суд?

Закон закладає правові основи для проведення судової реформи, яка б забезпечила ефективний захист прав і свобод громадян, інтересів юридичних осіб у судовому порядку, практичну реалізацію права на справедливий суд.

Мета прийняття такого нормативно-правового акта цілком очевидна – чесний і неупереджений суд, спрощення доступу громадян до правосуддя, удосконалення роботи судової системи загалом та забез-

печення реальної реалізації права громадян на справедливий суд, підвищення відповідальності суддів, очищення суддівського корпусу, забезпечення передбачуваності судових рішень зокрема.

Вказана думка підтверджується, оскільки Закон запроваджує прозорий і публічний порядок призначення суддів на будь-які посади виключно на підставі конкурсу. Конкурсна процедура передбачена і при формуванні Вищої кваліфікаційної комісії суддів (далі – ВККС) та Вищої ради юстиції (далі – ВРЮ). Законом підвищуються вимоги і до кандидатів на посаду судді, і до кандидатів на посади членів ВККС та ВРЮ.

Тепер, судячи по нормам Закону, суддівська кар'єра залежатиме виключно від професійних якостей судді. Запроваджується інститут суддівського досвіду, в якому зберігатиметься інформація як щодо роботи кожного конкретного судді (як суддя приймає рішення, який відсоток рішень переглядається судами вищих інстанцій, які причини перегляду таких рішень тощо), так і щодо відповідності судді критеріям, які ставить до нього антикорупційне законодавство. Кар'єра судді залежатиме також від відповідності морально-етичним критеріям.

Водночас Законом передбачено чітке визначення підстав і порядку здійснення дисциплінарного провадження щодо суддів, розширено перелік дисциплінарних стягнень, встановлено чіткі строки притягнення суддів до відповідальності та строки погашення дисциплінарних стягнень. Водночас встановлюються гарантії захисту прав суддів і змагальності в дисциплінарному провадженні.

Розширюються гарантії рівності громадян перед законом і судом, гласності та відкритості судового процесу, обов'язковості рішень суду. Відкритою стає вся інформація щодо суду, який розглядає справу, стадії її розгляду, місця та часу засідань, забезпечується відкритий доступ до всіх судових рішень. Також Законом гарантується право кожного бути присутнім на судовому засіданні, проводити фото- та відеозйомку, раніше вказана норма де-факто була предметом волі судді.

Висновки Верховного Суду України щодо застосування норм права стають обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, а всі суди нижчих інстанцій мають враховувати їх при вирішенні справ. Зазначені зміни спрямовані на однакове застосування судами норм матеріального та процесуального права і забезпечення передбачуваності судових рішень.

Також у Законі враховано понад 50 рекомендацій Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія), Консультативної ради Європейських суддів та інших міжнародних організацій щодо вдосконалення законодавства України про судоустрій і судочинство.

Даючи оцінку позитивним сторонам Закону, не можна обійти увагою й можливі негативні наслідки прийнятого правового акта. Що ж містить Закон із погляду небезпеки для тих, хто звертається до суду за захистом своїх прав, та чи зможуть тепер будь-які які інституції впливати на рішення шляхом тиску чи впливу на суддів, змінюючи їхню волю?

Згідно зі ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [4, с. 5]. Судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону [4, с. 91].

Повноваження Президента України чітко визначені у розділі V Конституції України. Чому ж тоді в новому Законі за Президентом України збережені повноваження, які не передбачені Конституцією і дають можливість впливати на суди і суддів, а саме: право ліквідувати суди, повноваження приводити суддів до присяги, підписувати їхні посвідчення, переводити суддів з одного суду до іншого?

Закон наділяє Президента України додатковим повноваженням, якого у нього раніше не було, оскільки визнає за ним право підписувати посвідчення головам судів і їхнім заступникам, до обрання яких він не має жодного стосунку.

Тепер щодо повноважень Верховної Ради України, які передбачені розділом IV Конституції України. Зі змісту Закону стає очевидним, що за Парламентом країни збережені повноваження переводити суддів, але вказане право не передбачено Конституцією, при цьому за парламентським комітетом залишено право розглядати на своєму засіданні не лише це питання, а й питання про безстрокове обрання судді.

При цьому Закон не дає відповіді на низку інших, без сумніву, важливих запитань, серед яких: невизначеність підстав для відмови судді у безстроковому обранні, нечіткість підстав для звільнення за порушення присяги («вчинення дій, які порочать звання судді або принижують авторитет правосуддя», «недобросесна поведінка судді»), невизначеність специфічних критеріїв для кваліфікаційного оцінювання суддів судів різних рівнів.

І ще, на нашу думку, потрібно звернути увагу на ВРЮ, яка повинна бути як мінімум легітимно сформована та відповідати європейським стандартам, але Закон не дає підстав стверджувати, що її склад відповідатиме вказаним стандартам, а прийняті нею рішення не будить ставитися під сумнів з погляду їх легітимності.

При цьому в Законі, на наше переконання, вкрай небезпечно те, що в ньому відсутні процесуальні зміни, які справді б забезпечували право на справедливий суд (оскільки судам прямо не встановлені

заборони повертати заяви через непідсудність чи неналежність до певного виду юрисдикції, не запроваджено електронне судочинство тощо, але чомусь збережені положення, які роблять залежними суддів від органів місцевого самоврядування (через необхідність їх забезпечення службовим житлом), від служби безпеки (шляхом потреби доплати за допуск до державної таємниці) тощо.

Ще одна обставина, яка, без сумніву, заслуговує на увагу, це те, що у Верховного Суду чомусь відсутні повноваження у виняткових випадках переоцінити докази, що може призвести до нових порушень, а також до звернення у Європейський суд з прав людини й ухвалення рішень проти держави Україна.

Також у Законі є низка положень, які, на нашу думку, можуть мати непередбачувані як позитивні, так і негативні наслідки, особливо при правозастосуванні, а саме:

- 1) можливість звільнення судді з посади за порушення присяги, якщо він не пройшов переатестацію;
- 2) використання для переатестації іспиту у вигляді тестування, яке сумнівно, що зможе відділити кращих суддів від гірших, корупціонерів від чесних суддів;
- 3) запровадження так званого «первинного кваліфікаційного оцінювання» усіх діючих суддів (переатестація) за відсутності чітких критеріїв;
- 4) кваліфікаційне оцінювання, яке будуть проходити судді, щоб бути обраними безстроково або перейти в інший суд.

Використані джерела

1. *Україна. Закони*. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповн. Станом на 1 вересня 2010 р.: (офіц. текст). – Київ : Паливода А. В., 2010. – 184 с. – (Кодекси України).
2. *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод* від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. *Про забезпечення права на справедливий суд* : Закон України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/192-19>
4. *Конституція України*. – Київ : Ін Юре, 2006. – 144 с.

Коталейчук С. П. Право на справедливий суд в Україні: міф чи реальність

У статті висвітлено теоретичні та практичні питання у контексті прийняття Закону України «Про справедливий суд». *Ключові слова*: суд, справедливість, судова практика.

Коталейчук С. П. Право на справедливий суд в Україні: миф или реальность

В статье освещены теоретические и практические вопросы в контексте принятия Закона Украины «О справедливом суде».

Ключевые слова: суд, справедливость, судебная практика.

Kotalichuk S. The right to a fair trial in Ukraine: myth or reality

The article highlights theoretical and practical issues in the context of the adoption of the law «On a Fair Trial».

Key words: court, justice, judicial practice.

УДК 342

*Катерина Геннадіївна Кравчук,
аспірант юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВИЙ СТАТУС КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Важливе значення у механізмі творення права України займає Конституційний Суд України (далі – КСУ), який за своїм правовим статусом не наділений правотворчими повноваженнями, але водночас впливає на творення права шляхом реалізації функцій, покладених на нього Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» [1; 2]. У юридичній науці питання місця КСУ в системі суб'єктів правотворчості розкривається епізодично та неоднозначно. Окремі питання творення права у своїх працях висвітлювали Б. Малишев, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Петришин, С. Погребняк, Е. Сем'янов, Т. Росік, В. Сердюк, О. Скакун та інші, однак однозначної думки щодо його приналежності до системи суб'єктів судової правотворчості та місця, яке він займає у вказаній системі, сформовано не було. Посилює актуальність наукового дослідження питань правотворчості в діяльності